

Brandner, Aleš

[Štec, M. Úvod do staroslovienciny a cirkvej slovančiny]

Opera Slavica. 1996, vol. 6, iss. 4, pp. 60-61

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116846>

Access Date: 06. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

sněl jak sg., tak pl. *Psi běželi se zvednutými ocasu - Собаки бежали, задрав хвост*. V prvním příkladu plurálový tvar v češtině pocít'ujeme coby rodilí mluvčí jako méně frekventovaný a méně vhodný. *Vsichni otočili hlavy - Все повернули головы*. Stejně tak v dalším českém dokladovém materiálu najde rodilí mluvčí nedopatřením, ale i ona jsou pro jazyk symptomatická: uvádí-li autorka slovo *ballk* jako ekvivalent ruské řady *посылка, бандероль, сверток, тюк, рулон, пачка, плитка (шоколада)*, uniká jí, že v češtině by muselo být užito zdobněliny *ballček čokolády* (ale ani toto spojení zvláště informátoři mladšího věku již nepovažují za uzuální), zatímco *ballk čokolády* ve významu *tabulka čokolády* prostě neexistuje. Ale omyly tohoto typu jsou pro čtenáře, rodilého mluvčího, i užitečné, neboť znovu dokládají složitost problematiky, vázanost pravidel a zobecnění na úzus, lexikální materiál, to, co bývá někdy označováno jako lexikální kompetence. Právě v oblasti slovní zásoby je stále nad čím se zamýšlet, jak autorčiny příklady přesvědčivě dokládají. Uved'me ještě jeden, ruské ekvivalenty českého slovesa *dát*: *dát zavazadla do úschovny - сдать багаж в камеру хранения; dát kabát do skříňe - пове-*

сить пальто в шкаф; dát dopis do schránky - опустить письмо в почтовый ящик; dát ruce do kapes - сунуть руки в карманы; dát kufr nahoru - поставить чемодан наверх; dát knihy pryč - убрать книги; kam jsem to jen dal - куда я это только дел ад. Jestli by v žádném z uvedených příkladů nešlo jako alternativního vyjádření užít v ruštině slovesa *dat' si* netroufám posoudit, ale právě takovéto případy jsou zdrojem četných interferenčních chyb i u jinak dobře ruštinu ovládajících Čechů.

Příspěvky sborníku jsou různorodé a ve stručném upozornění na tuto publikaci nelze jejich obsah v plné šíři postihnout. Čtenář - bohemista, rusista, slavista - si v nich podle vlastního zaměření jistě najde "své" téma, ale kromě něho v celém sborníku najde snahu nově uchopit a metodologicky posunout dopředu problematiku konfrontačního studia blíže příbuzných, v daném případě slovanských jazyků. Na úplný závěr poznamenejme, že jako Čechy nás může jen těšit, že autoři často odkazují na průkopnické práce českých lingvistů v této oblasti, takže jsou citovány nátorý Dokulilovy, Filipovy, Němcovy, Barmetovy, Chlupáčové atd.

Zdeňka Trösterová

Štec, M.: Úvod do staroslovienčiny a cirkevnej slovančiny. Pravoslávna bohoslovecká fakulta Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, Prešov 1994, 234 s.

Posuzovaná publikace je praktickou studijní příručkou kompendiálního charakteru. Je určena nejen studentům teologie, ale i posluchačům slavistických oborů na univerzitě. Jejím cílem je seznámit studující s mluvnickými základy staroslovienčiny a církevní slovančiny.

V předmluvě ("Predslov", s. 3-4) je zdůrazněno, že jde o první učebnici tohoto typu vydanou na Slovensku. Časově se zde vyme-

zují termíny "staroslověnština" a "církevní slovanština". Pokud jde o církevní slovanštinu, tradičně se vyčleňují tři její redakce - ruská, bulharská, srbská. Autor však upozorňuje, že vedle ruské redakce se ustálila redakce ukrajinská. Proto se v předkládané učebnici rozebírá mluvnický systém staroslověnštiny v konfrontaci s církevní slovanštinou ukrajinské redakce, která je v užívání na východním Slovensku.

Vlastním mluvnickým výkladům předcházejí pasáže, které mají charakter úvodu (viz s. 5-28). Zdůvodňuje se tu rozdílnost v používání pojmů "staroslověnština" a "církevní slovanština", vysvětluje se tu význam a smysl studia staroslověnštiny, čtenář získává informace o vzniku staroslověnského písemnictví, dále je podán potřebný komentář k výslovnosti a pravopisu staroslověnských hlásek, upozorněno je na zvláštnost ukrajinské výslovnosti některých cyrilských písmen a konečně je podán přehled staroslověnských písemných památek, které jsou rozděleny podle písma do dvou oddílů - na hláskové a cyrilské.

Následuje popis staroslověnského hláskového systému ("*Hláskoslovie*", s. 28-54). Staroslověnština bývá považována za kulturní dialekt praslovanštiny. Výklady jsou zde proto uváděny v diachronním pohledu: směrem k praslovanštině, ev. praindoevropštině na straně jedné, směrem k jednotlivým slovanským jazykům na straně druhé. Rozebírají se tu důležité fonetické změny jako: vznik nosovek, vznik a zánik redukováných vokálů, střídání vokálů, vývoj slabičných likvid, otázka měkkostní korelace konsonantů, palatalizace velár, změny souhlásek před jotací, metateze likvid.

V další kapitole je podán morfologický rozbor staroslověnštiny ("*Morfológia*", s. 55-166). Jde o nejrozsáhlejší partii v celé učebnici. Jsou zde postupně probírány v diachronním pohledu jednotlivé slovní druhy s popisem jejich mluvnických kategorií, a to v následujícím sledu: substantiva, zájmena, adjektiva, číslovky, slovesa, příslovce, předložky, spojky, částice a citoslovce. Nejrozsáhlejší oddíl je věnován problematice slovesa. K němu je ořepojen seznam církevněslovanských nepravidelných sloves.

Kapitola věnována syntaktickému popisu staroslověnštiny ("*Skladba*", s. 167-181)

zahrnuje stručné výklady o větě jednoduché (základní typy, větné členy, dativ absolutní) a souvětí.

Dále je stručná zmínka o zvláštnostech slovní zásoby ("*Niektoré zvláštnosti staroslovienskej slovej zásoby*", s. 181-184), která není dosud náležitě probádána. Její základ tvoří psl. slovní fond, jehož podstatná část má původ v praindoevropštině. Jak se uvádí v odborné literatuře, staroslověnština nebyla jazykem živým, který by sloužil jako prostředek komunikace, nýbrž to byl jazyk překladů liturgických knih z řečtiny. Touto cestou do ní pronikaly grecismy. Šlo buď o přímé vypůjčky nebo o kalky. Vedle toho jsou doloženy ve stsl. památkách též vypůjčky z latiny a němčiny. V této spojitosti přejímá autor údaje z práce R. Večerky (*Staroslověnština*. SPN, Praha 1984, s. 203), v níž se uvádí, že slovní zásoba staroslověnských kanonických památek čítá asi 10 220 lexikálních jednotek. Tento stav se v podstatě zachoval i v církevní slovanštině; došlo však k jeho obohacení o celou řadu nových slov, které představují především přejímky z živých slovanských jazyků.

Na výklady navazují ukázky paralelních stsl. a csl. textů ("*Ukážky textov*", s. 185-225), pocházejících z různých památek. Jejich posláním je blíže poznat stsl. a csl. písemnictví. Uvedené texty obsahují příznačné rysy, které charakterizují období, v němž vznikly.

Knihu uzavírají seznam literatury ("*Použitá literatúra*", s. 226-203), seznam zkratk ("Skrátky", s. 228-230) a obsah ("*Obsah*", s. 231-234).

Závěrem lze říci, že posuzovaná publikace je užitečnou studijní příručkou. Výklady jednotlivých jevů jsou stručné, jasné a srozumitelné. Studující z ní mohou načerpat nezbytné poznatky, potřebné pro další studium dané disciplíny.

Aleš Brandner